

Алла Самко
кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
Україна
alla-samko@ukr.net

Тетяна Калужна
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
Україна
tt-dd-kk@ukr.net

Alla Samko
Candidate of Pedagogical Sciences
Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Ukraine
alla-samko@ukr.net

Tatiana Kaluzhna
Candidate of Philosophy, Senior Researcher
Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Ukraine
tt-dd-kk@ukr.net

АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ANDRAGOGICAL FUNDAMENTALS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

Зміни, які відбуваються в сучасному світі впливають на різні сфери життя, включаючи тенденції розвитку освіти до-

рослих. Педагоги, в силу специфіки професійної діяльності залучаються до безперервного процесу навчання протягом усього самостійного життя та набувають нові знання й компетенції. Результатом професійного розвитку педагога стає його готовність до якісного виконання роботи, відповідно до сучасних вимог, можливість застосування отриманих знань, умінь і навичок у професійній діяльності, сформованість нових компетенцій, необхідних для реалізації новітніх стандартів освіти, здійснення безперервної освіти дорослих. У сучасному світі людина має постійно вчитися, і саме навчання протягом життя стає формою захисту особистості проти невизначеності та непередбачуваності. Безперервне поповнення та оновлення знань перетворює працівника на кваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця. Саме тому, особливої актуальності набуває післядипломна педагогічна освіта, яка є органічною складовою системи безперервної освіти та спрямована не тільки на поглиблення, розширення й оновлення професійних знань, умінь і навичок, але й на розвиток педагогічної позиції та професійно важливих якостей фахівців, які здійснюють науково-педагогічну та педагогічну діяльність.

Андрагогіка здійснює найдавнішу формулу навчання: *non scholae, sed vitae discimus* – вчимося не для школи, а для життя. Підвищення кваліфікації фахівців відбувається на андрагогічних засадах, тобто з урахуванням особливостей навчання дорослих: пріоритету самостійного навчання; спільної діяльності; опори на досвід учня; індивідуалізації навчання; системності навчання; контекстності навчання; актуалізації результатів навчання; елективності навчання; розвитку освітніх потреб; усвідомленості навчання.

Для обґрунтування проблеми становлення та розвитку компетентності педагога-андрагога необхідно розглянути андрагогічний підхід, орієнтований на цілісність, системність, суб'єкт-суб'єктну взаємодію, синергетичну методологію. Андрагогічний підхід дає змогу враховувати особливості подальшого навчання дорослого, який має певний досвід, потреби та мотивації. Саме дорослому, що проходить подальше навчання у системі післядипломної освіти, належить провідна роль у процесі свого навчання, він усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю; володіє життєвим (побутовим, професійним,

соціальним) досвідом, який стає важливим джерелом його навчання; має готовність до навчання (мотивація); прагне до невідкладної реалізації набутих знань, вмінь, навичок та якостей; процес навчання організовано у вигляді сумісної діяльності того, хто навчається, та того, хто навчає на всіх його етапах: діагностика, планування, реалізація, оцінювання, корекція результатів навчальної діяльності [3, с. 250].

Потрібно зазначити, що андрагогічний підхід у професійній підготовці фахівців надає більші можливості для успішної навчальної діяльності, розвитку особистості як слухача, так і викладача; активно та реально приймати участь у плануванні, реалізації, оцінюванні та корекції процесу навчання; впливати на зміст, форми й методи навчання; контролювати організацію навчання; адаптувати до своїх індивідуальних особливостей та потреб. Андрагогічний підхід дозволяє розглядати навчання в системі безперервного підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників як засіб розвитку здатності особистості до самоорганізації, саморегуляції, самоуправління та самореалізації.

Фахівці системи післядипломної освіти, що залучені до надання послуг дорослим, мають володіти андрагогічною компетентністю, яка є обов'язковим складником їхнього професіоналізму, що передбачає зміну стандартних форм і методів роботи з дорослими особами, спонукаючи їх до активності, пошуку спільних рішень, прояву свого інтелектуального й соціокультурного потенціалу через застосування різних форм групової роботи, які віддзеркалюють внутрішні інтереси та потреби всіх учасників освітньої діяльності, а психологічно комфортна обстановка сприяє пошуку нових знань та набуттю професійних компетенцій [2, с. 118]. Андрагогічна компетентність викладача сприяє розвитку знань, досягненню високого рівня наукової творчості, самореалізації дорослих учнів у професійній діяльності та спонукає їх до аналізу, осмислення й творчого ставлення до професійної діяльності.

На думку С. Толочко [1, с. 137], носій андрагогічної компетентності повинен володіти: 1) системним мисленням, що сприяє цілісному розумінню професійної діяльності, своєї ролі та місця у системі освіти дорослих; 2) навичками аналізу та

проектування освітніх програм особистісного і професійного зростання дорослих; 3) здатністю до рефлексивного аналізу якості здійснення організаційної та науково-методичної діяльності; 4) сформованими навичками організації групової роботи, активного, інтерактивного, ситуативного та спеціального навчання слухачів, ефективного педагогічного спілкування з ними, а також методами педагогічного впливу; 5) змістом, сучасними методами, формами навчання дорослих на основі положень андрагогічної науки; 6) технологіями побудови навчального процесу; 7) способами мотивації слухачів до неперервного навчання та розвитку, конструювання соціально-педагогічних, рольових та ігрових ситуацій, що приводять у дію механізми самоорганізації та саморозвитку, стимулюють до творчої активності.

Підтримуємо точку зору дослідників, які визначають такі показники вияву андрагогічної компетентності педагогічного персоналу закладів післядипломної освіти:

- готовність до роботи з дорослими, створення оптимальних умов для навчання дорослих, здійснення методологічно орієнтованої освіти, необхідної для роботи з потоком інформації, що постійно розширюється;

- уміння визначати освітні потреби і запити дорослих, урахувати особливості їхньої мотивації, процесу навчання, групової динаміки дорослої аудиторії;

- застосовувати технології модерації, фасилітації, менторства, тьюторства, коучінгу, тренінгу, едвайзінгу, супервізорства;

- спроможність визначати цілі та прикінцеві результати навчання, спонукати слухачів до рефлексії, опанування навичок планування, відбору змісту, форм і методів навчання з урахуванням власних інтересів та соціокультурних потреб, інтелектуальних здібностей та персональних обмежень.

Наголосимо, що організація процесу безперервного підвищення кваліфікації має ряд андрагогічних особливостей, що визначають специфіку його технологічного забезпечення. По-перше, слід зазначити специфіку суб'єктів навчального процесу, що включають дві підгрупи: дорослі-слухачі (викладачі вузів) і дорослі-педагоги (організатори навчання). По-друге, дорослі-слухачі представлені різними категоріями – це виклада-

чі різноманітних освітніх систем (інститутів, університетів, академій, державних і приватних вузів); різних галузей знань (гуманітарних, технічних, економічних та ін.); різних вікових категорій; викладачі, що мають неоднаковий науковий (вчений ступінь, звання), посадовий (старші викладачі, доценти, професори) статус роботи та досвід роботи у ВНЗ та інші категорії. По-третє, значущим фактором, що визначає специфіку процесу безперервного підвищення кваліфікації, є соціально-психологічні особливості дорослих-слухачів – вже сформовані погляди на життя, стереотипи професійної діяльності, ціннісні орієнтації, звички, мотиви поведінки та інші особистісні характеристики. По-четверте, основна відмінність, яка визначає всі інші, полягає в тому, що науково-педагогічний працівник – це соціально зріла сформована особистість, яка має певний статус, є повноправним громадянином, представником різного роду соціальних спільнот. Звідси виникає різноманіття видів його діяльності, в яких він повинен володіти певними особистісними якостями, знаннями та вміннями. По-п'яте, специфіка безперервного підвищення кваліфікації визначається орієнтацією на створення умов саме для освіти дорослих.

Як бачимо, у післядипломній педагогічній освіті організація навчання дорослих здійснюється у межах андрагогічної парадигми, де викладач є експертом у галузі технологій навчання дорослих, організатором спільної діяльності з тими, хто навчається, консультантом, натхненником, співавтором індивідуальної програми навчання, організатором оптимальних умов процесу навчання. Роль викладача (андрагога) при навчанні дорослих у системі післядипломної освіти відображає гуманістичну сутність його діяльності, забезпечує високу внутрішню мотивацію, спрямованість на створення належних умов для постійної самоосвіти та самовдосконалення.

Отже, андрагогічними засадами освітнього процесу у закладах післядипломної педагогічної освіти вважаємо дотримання андрагогічного підходу до навчання, готовність педагогів до самоосвіти, наявність професійної мотивації, бажання професійної самореалізації.

Література

1. Толочко С.В. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної освіти: дис. д-ра пед. н. Київ, 2019. 451 с.
2. Adult leaning professions in Europe, a study on current situation, trends and issues: Research voor Beleid: final report. Brussels: European Commission, 2008. 157 p.
3. Knowles M.S. The modern practice of adult education: from pedagogy to andragogy. London: Cambridge Book Company, 1980. 400 p.